

1907

În memorialistica unor mari actori români

În acest martie ce aduce în memorie ecouri ale eroicelor mișcări țărănești de acum șapte decenii, am recitat, cu un rost anume, pagini memorialistice semnate de actori români, contemporani cu singerosul eveniment. Am căutat acolo, în amintirile bătrînilor slujitori ai scenei naționale, rîndurile care vorbesc despre impresiile lăsate de zbuciumata primăvară a anului 1907, în zbuciumatele lor vieți. Am aflat cuvinte pătrunzătoare, cum era firesc, la niște oameni ce au vibrat și pe scenă, ca și în viață, pentru semenii lor.

Cu toții tineri în anul răscoalei, la început de drum artistic, Maria Filotti, Ion Manolescu, V. Maximilian, N. Niculescu-Buzău au lăsat posterității, în cărțile lor, scrise la vîrsta augustei senectuți, consemnări ale unor martori la evenimente, consemnări ce trădează emoția solidarității, în timp, cu cei oprimați.

MARIA FILOTTI:

*„Mă izbeam deodată
de priveliștea groaznică
a nedreptății sociale...“*

Ascultînd îndemnul lui H. Lecca, director al Naționalului ieșean, Maria Filotti își începe cariera pe scîndura bătrînului teatru moldovean. Marea Agatha Birsescu o angajează, la sfîrșitul lui februarie 1903, pentru un turneu în toată țara. Într-un mult prețuit volum de amintiri, dominat de accente lirice, Maria Filotti fixează stări sufletești trăite la vederea pîrjolului. Sînt note de aleasă finețe literară :

„Martie 1907 ! Cu mica trupă a Agathe Birsescu treceam — în lungi etape — de-a lungul țării. Cîte imagini din acest drum nu se întipăreau cu o putere zguduitoare, de neuit, în mintea mea neștiutoare ! Abia ieșisem de pe băncile școlii, plină de dragoste pentru frumos și de încredere în omenie, dreptate și adevăr, și iată că mă izbeam deodată de priveliștea groaznică a nedreptății sociale, în cea mai crudă înfățișare a sa ! Treceam prin regiuni în care flăcările răscoalelor țărănești înroșeau cerul, unde oamenii abia îndrăzneau să vorbească, în șoapte îngrozite despre satele rase cu tunul și despre sutele de țărani uciși, unde reprimarea făcea să tacă pînă și gîndurile sub lovi-

turile ei necruțătoare. Priveam și ascultam toate, fără să le pot înțelege rostul, și simțeam cum se zbat în mintea mea tulburată și nelămurită zeci de întrebări chinuitoare cărora nu știam să le răspund și care-mi năpădeau sufletul cu un val de revoltă și de neputință, lăsînd în urmă-i un gust amar...“

ION MANOLESCU:

*„Din motive speciale,
spectacolul nu poate avea loc“*

Tînăr de 26 de ani, neagreat de A. Davila, deși meșterul Nottara îl apreciasse mult la „producție“, ce-i rămînea de făcut lui Ion Manolescu decît să ucenicească, un timp, în trupe de turneu ? Nottara, Liciu, Petre Sturdeză sînt primii lui directori. Astfel, îl găsim, în primele zile ale lui aprilie 1907, în turneu cu Petre Liciu. În trupă, Tănase, Belcot, Mihalescu... Momentul critic al agitațiilor țărănești este trăit la Pitești. Memorialistul, deși lapidar, comunică tensiunea momentului :

„În primele zile ale lui aprilie, ajungem la Pitești. Răscoalele țărănești cuprinseseră toată Moldova și se întindeau și în Muntenia.

La ora șase seara, polițaiul orașului ne anunță că, «din motive speciale», spectacolul nu poate avea loc. A doua zi, *Banii*. În sală, spectatorii... să-i numeri pe degete. Oamenii se temeau că țărani vor ataca orașul. Cine să mai vină la teatru ?»

N. NICULESCU—BUZĂU:

*„Am fost martor ocular
al acestui cumplit măcel...”*

Cele mai ample relatări privind eroicul martir 1907 le aflăm în amintirile lui N. Niculescu-Buzău, mult răsfățatul actor de operetă al turneelor provinciale, adevărat stilp al teatrului nostru liric.

Unde putea fi Niculescu-Buzău, în martie 1907, decît în turneu ? Împreună cu N. Leonard, organizase o trupă pentru orașele mici ale Moldovei și Munteniei. La 25 februarie 1907, ajung la Turnu Măgurele. Aici, actul al treilea din *Vinzătorul de păsări* nu s-a mai jucat. Publicul se risipise, la vestea că satele s-au răsculat. Nu peste multe zile, Niculescu-Buzău este martor, în gara orașului, la tentativa țărănilor de a pătrunde în Turnu Măgurele :

„Pe cîmpie veneau în marș peste cinci mii de țărani, unii bărboși, mai toți plini de noroi pe bițele lor veșminte, ținînd în mîini coase, prăjini, bîte. Erau și femei cu coasa în mînă. Norodul acesta venise de departe și sporise în drum, căci se întîlnise cu alți răsculați din Vlașca și acum cu toții voiau să intre în oraș, ca să se răfuiască cu moșierul Dumitrescu, care avea casele tocmai lîngă gară.

Cînd am sosit în gară, toată era împinzită de soldați. Soldații se aflau cam la patruzeci de metri de mulțimea țărănilor și erau înșuruiți pe o lungime de sute de metri, cîte un soldat cam la zece metri, șezînd într-un genunchi și cu arma încărcată, în poziție de tragere. Între acești soldați de infanterie, era și cîte un călăreț de la escadronul de călărași. Pe peron, cu fața spre cîmp, se aflau colonelul Costescu, călare, căci era cavalierist, procurorul, magistrații și alte oficialități ale orașului. Țăranii strigau : «Jos boierii ! Jos arendașii !» și căutau să înainteze. Colonelul dă ordin să sune gornistii și toboșarii și să se facă somațiunile legale. Auzînd acestea, răsculații s-au îndărjit și mai aprig, începînd să strige «Huo, huo !» și să arunce cu bolovani.

Se sună iarăși alarma și se fac somațiunile. Procurorul Ciurea îi zice colonelului : «Mai lăsați-i, domnule colonel, mai lăsați-i !». Colonelul, însă, «dă ordin să se facă pentru a treia

oară somațiunile, apoi trece călare în dosul soldaților ori ordonă : «În vînt — în carne ; în vînt — în carne !». Țăranii, auzînd de mai multe ori alarma și somațiunile și văzînd că nu se întîmplă nimic, au crezut că soldații nu vor trage în ei, că vor refuza să tragă, așa cum, dealfel, s-a întîmplat în multe părți, unde fiii poporului au refuzat să tragă în părinții și frații lor. Colonelul ordonă încă o dată și soldații trag, unii în vînt, alții în carne de om. Se prăvălesc la pămînt o seamă de bărbați și de femei. Cei care nu au fost atinși de gloanțe o iau la fugă care încotro pe cîmpia gloduroasă și plină cu petice de zăpadă. Călărașii s-au luat după ei cu sabia scoasă (...) Mulți țărani au fost loviți cu săbiile sau lănciile călărașilor, iar unii au fost călcați de picioarele cailor. Am fost martor ocular al acestui cumplit măcel, am asistat la această replică barbară pe care autoritățile au înțeles să o dea aceluia care își cereau drepturile, după atîta amar de împilări și nedreptăți”.

V. MAXIMILIAN:

*„Nu era totuși străină
de cele ce se petreceau
în jurul ei...”*

Deși în paginile volumului de evocări al lui Vladimir Maximilian nu înțlnim relatări amănunțite privind răscoalele (autorul reușind să imprime mai mult tensiunea în care se desfășura viața teatrală obsedată de evenimente), un fapt deosebit ne reține atenția. În primăvara lui 1907 se afla în turneu la noi Eleonora Duse, tragi-diana de faimă mondială. Străină de realitățile noastre, se pare că ea nu a rămas, totuși, indiferentă (ce om conștient putea să rămînă ?) la știrea reperiunii răscoalei. Iată ce spune V. Maximilian :

„Deși trăia atît de intens emoțiile artei sale, marea tragi-diană nu era totuși străină de cele ce se petreceau în jurul ei, în țările în care poposea. Se spune că părăsind țara noastră și-ar fi mărturisit deschis, într-un grup de actori, indignarea față de masacrul celor 11.000 de țărani răsculați, uciși de guvernul burghez-moșieresc din vremea aceea”.

Ionuț Niculescu

Izvoare : Maria Filotti — Am ales teatrul, E.L., 1961 ; Ion Manolescu — Amintiri, Editura Meridiane, 1962 ; N. Niculescu-Buzău — Suveniruri teatrale, E.S.P.L.A., 1956 ; V. Maximilian — Evocări, E.S.P.L.A., 1956.